

Sygn. akt I NSNc 2/19

WYROK W IMIENIU RZECZYPOSPOLITEJ POLSKIEJ

Dnia 8 maja 2019 r.

Sąd Najwyższy w składzie:

SSN Marcin Łochowski (przewodniczący, sprawozdawca)

SSN Paweł Księżak

ławnik Agnieszka Orzechowska

Protokolant Milena Masiak

w sprawie z powództwa „C. spółka z ograniczoną odpowiedzialnością spółka komandytowa” w W.

przeciwko K. G., X. G. i D. S.

o zapłatę,

po rozpoznaniu na rozprawie w Izbie Kontroli Nadzwyczajnej i Spraw Publicznych w dniu 8 maja 2019 r.

skargi nadzwyczajnej Prokuratora Generalnego od nakazu zapłaty Sądu Rejonowego w W.

z dnia 27 listopada 2009 r., sygn. akt VI GNc [...],

1. uchyla zaskarżony nakaz zapłaty częściowo, tj. wobec K. G. w zakresie odsetek oraz kosztów procesu, a wobec X. G. i D. S. w całości, znosząc postępowanie w części dotyczącej X. G. i D. S. od wniesienia pozwu i przekazuje sprawę w części, w jakiej nakaz zapłaty został uchylony, do ponownego rozpoznania Sądowi Rejonowemu w W.;

2. oddala skargę nadzwyczajną w pozostałej części;

3. znosi wzajemnie koszty procesu w postępowaniu przed Sądem Najwyższym.

UZASADNIENIE

Pozwem z dnia 10 listopada 2009 r. „C. spółka z ograniczoną odpowiedzialnością spółka komandytowa” w W. wniosła o wydanie nakazu zapłaty w postępowaniu nakazowym, zasądzającego od pozwanych K. G., X. G. i D. K. (obecnie S.) solidarnie kwotę 15.995 zł z odsetkami umownymi w wysokości 2% dziennie liczonymi od dnia wniesienia pozwu do dnia zapłaty oraz koszty procesu.

Powodowa spółka wskazała, że pozwana K. G. w ramach prowadzonej działalności gospodarczej pod firmą „[...] D.” zakupiła na podstawie umowy sprzedaży z dnia 31 stycznia 2009 r. od strony powodowej wyposażenie gabinetu kosmetycznego za łączną kwotę 15.945 zł. Zgodnie z § 2 umowy pozwana powinna była zapłacić 30% ceny, tj. 4.930,50 zł w dniu zawarcia umowy, natomiast pozostałą kwotę zobowiązała się spłacić w 12 równych miesięcznych ratach. W § 2 lit. g) umowy strony ustaliły odsetki za zwłokę w zapłacie poszczególnych części ceny w wysokości 2% dziennie. Pomimo wielokrotnych ponagieł pozwana zaprzestała spłaty zaciągniętego zobowiązania.

Powodowa spółka podniosła również, że K. G. w dniu 23 lipca 2009 r. zawarła ze stroną powodową porozumienie, w treści którego uznała swój dług w kwocie 12.645 zł. Pozwana zobowiązała się do spłaty tego zadłużenia w sposób określony w § 2 wskazanego porozumienia.

Do zawartej umowy sprzedaży z dnia 31 stycznia 2009 r. był dołączony weksel in blanco, wystawiony przez K. G., a poręczony przez D. K. oraz X. G.. Powodowa spółka w dniu 31 sierpnia 2009 r. wypełniła weksel na kwotę 15.995 zł. Pozwanych dwukrotnie wezwano do wykupienia weksla zgodnie z postanowieniem zawartym w deklaracji wekslowej.

Sąd Rejonowy w W. w dniu 27 listopada 2009 r. wydał nakaz zapłaty w postępowaniu nakazowym, sygn. akt VI GNc [...], w którym zasądził od K. G., X. G. oraz D. K. (obecnie S.) na rzecz powodowej spółki kwotę 15.995 zł

z umownymi odsetkami w wysokości 2% dziennie, poczynwszy od 10 listopada 2009 r. do dnia zapłaty oraz obciążył pozwanych kosztami procesu.

Następnie postanowieniami z dnia 12 kwietnia 2016 r. oraz z dnia 13 kwietnia 2016 r. Sąd Rejonowy odrzucił wnioski pozwanych o przywrócenie terminu do wniesienia zarzutów od nakazu zapłaty, odrzucił zarzuty pozwanych oraz oddalił wnioski pozwanych o wstrzymanie wykonania nakazu zapłaty. Z kolei Sąd Okręgowy w L. postanowieniami z dnia 25 sierpnia 2017 r. oddalił zażalenia pozwanych wniesione na ww. postanowienia.

Skargę nadzwyczajną od nakazu zapłaty z dnia 27 listopada 2019 r. wniósł Prokurator Generalny, zaskarżając nakaz w całości oraz zarzucając temu orzeczeniu rażące naruszenie prawa materialnego, tj. art. 359 § 2¹ w zw. z art. 359 § 2² k.c. w brzmieniu nadanym ustawą z dnia 7 lipca 2005 r. o zmianie ustawy – Kodeks cywilny oraz o zmianie niektórych innych ustaw (Dz.U. Nr 157, poz. 1316), przez jego niewłaściwe zastosowanie i orzeczenie o solidarnym obowiązku zapłaty przez pozwanych należności głównej w kwocie 15.955 zł z umownymi odsetkami w wysokości 2% dziennie, pomimo że wskazane przepisy zakładały, iż maksymalna wysokość odsetek, wynikających z czynności prawnej, nie może w stosunku rocznym przekraczać czterokrotności wysokości stopy kredytu lombardowego Narodowego Banku Polskiego oraz, że należą się odsetki maksymalne jeżeli wysokość odsetek wynikających z czynności prawnej przekracza wysokość odsetek maksymalnych.

W konsekwencji skarżący wniósł o uchylenie zaskarżonego nakazu zapłaty i przekazanie sprawy do ponownego rozpoznania Sądowi Rejonowemu w W., z pozostawieniem temu sądowi rozstrzygnięcia o kosztach postępowania ze skargi nadzwyczajnej.

Sąd Najwyższy zważył, co następuje:

1. Skarga nadzwyczajna, niezależnie od sformułowanej przez skarżącego podstawy, skutkuje uchyleniem zaskarżonego nakazu zapłaty w części, tj. w stosunku do X. G. i D. S., zniesieniem w tym zakresie postępowania przed Sądem Rejonowym w W., ze względu na jego nieważność, i przekazaniem sprawy

do ponownego rozpoznania temu Sądowi. Natomiast w części dotyczącej pozwanej K. G. skarga nadzwyczajna jest uzasadniona jedynie w części, tj. w odniesieniu do orzeczenia o odsetkach umownych.

2. Zgodnie z art. 95 pkt 1 ustawy z dnia 8 grudnia 2017 r. o Sądzie Najwyższym (jednolity tekst: Dz.U. z 2019 r., poz. 825 ze zm. – dalej, jako: „u.s.n.”) w zakresie nieuregulowanym przepisami ustawy do skargi nadzwyczajnej, w tym postępowania w sprawie tej skargi, stosuje się w zakresie spraw cywilnych – przepisy ustawy z dnia 17 listopada 1964 r. – Kodeks postępowania cywilnego dotyczące skargi kasacyjnej, z wyłączeniem art. 398⁴ § 2 oraz art. 398⁹. Sąd Najwyższy zwraca uwagę, że przepis art. 95 pkt 1 u.s.n. nie wskazuje, że do skargi nadzwyczajnej w sprawach cywilnych przepisy k.p.c. o skardze kasacyjnej stosuje się „odpowiednio”. Stąd wymaga rozważenia, czy możliwe jest przyjęcie, że przepisy te mają zastosowanie wprost, a także, jakie byłyby skutki akceptacji takiego założenia.

W postępowaniu ze skargi nadzwyczajnej nie może mieć zastosowania art. 398¹ § 1 k.p.c., wyznaczający zakres orzeczeń zaskarżalnych skargą kasacyjną. W tej materii przepis art. 89 § 1 u.s.n. zawiera bowiem autonomiczną regulację, z której wynika, że przedmiotem skargi nadzwyczajnej może być każde orzeczenie kończące postępowanie w sprawie, czyli nie tylko orzeczenie wymienione w art. 398¹ § 1 k.p.c. Przepis art. 89 § 1 u.s.n. wyłącza więc stosowanie art. 398¹ § 1 k.p.c. w postępowaniu ze skargi nadzwyczajnej. Podobnie jest w wypadku podstaw skargi nadzwyczajnej. W postępowaniu wywołanym skargą nadzwyczajną nie może znajdować zastosowania art. 398³ k.p.c. definiujący podstawy skargi kasacyjnej, skoro podstawy skargi nadzwyczajnej są uregulowane odmiennie w art. 89 § 1 u.s.n. To samo dotyczy: (1) art. 398⁵ k.p.c. w zakresie terminu na wniesienie skargi, albowiem termin ten został dla skargi nadzwyczajnej określony w art. 89 § 3 i art. 115 ust. 1 u.s.n., (2) art. 398¹⁰ zd. 1 k.p.c. ze względu na odrębne ukształtowanie składu Sądu Najwyższego przy rozpoznawaniu skargi nadzwyczajnej w art. 94 u.s.n., (3) art. 398¹³ § 2 k.p.c. *in fine*, ponieważ skarga nadzwyczajna może zostać oparta na zarzucie błędu w ustaleniach faktycznych (art. 89 § 1 pkt 3 u.s.n.), co wyklucza w takim wypadku związanie Sądu Najwyższego ustaleniami faktycznymi stanowiącymi podstawę zaskarżonego

orzeczenia, (4) art. 398¹⁴, 398¹⁵ § 1 zd. 1, 398¹⁶, 398¹⁹ zd. 1 k.p.c. z uwagi na odrębne uregulowanie sposobów rozstrzygnięcia skargi nadzwyczajnej w art. 91 § 1 u.s.n.

Zatem wbrew dosłownej treści art. 95 pkt 1 u.s.n. nie tylko art. 398⁴ § 2 oraz art. 398⁹ k.p.c. nie mają zastosowania w postępowaniu ze skargi nadzwyczajnej, ale dotyczy to w tym samym stopniu szeregu innych przepisów odnoszących się do skargi kasacyjnej.

Z drugiej strony nie ma żadnych przeszkód, aby część przepisów o skardze kasacyjnej stosować do skargi nadzwyczajnej wprost. Tak jest m.in. w wypadku art. 398⁴ § 1 i 3, 398⁵ § 1 *in principio*, 398⁸, 398¹⁰ zd. 2, 398¹¹ § 2-4, 398¹², 398¹³ § 1 i 2, 398¹⁵ § 1 zd. 2 i § 2, 398¹⁷, 398¹⁸, 398²⁰, 398²¹ k.p.c. Część przepisów może być jednak zastosowana jedynie z odpowiednimi modyfikacjami. Dotyczy to art. 398⁶, 398⁷, 398¹¹ § 1, 398¹⁹ zd. 2 k.p.c.

Prowadzi to do konkluzji, że pomimo zaniechania wskazania przez ustawodawcę, że przepisy o skardze kasacyjnej stosuje się do skargi nadzwyczajnej „odpowiednio”, konieczność takiego sposobu stosowania tych przepisów nie może budzić wątpliwości. Sąd Najwyższy uznaje wobec tego, że w zakresie nieuregulowanym przepisami u.s.n. do skargi nadzwyczajnej, w tym postępowania w sprawie tej skargi, w zakresie spraw cywilnych stosuje się odpowiednio przepisy k.p.c. dotyczące skargi kasacyjnej.

3. Z tych powodów w postępowaniu ze skargi nadzwyczajnej nie ma zastosowania art. 398² § 1 k.p.c., uzależniający dopuszczalność skargi – co do zasady – od wartości przedmiotu zaskarżenia. Innymi słowy, wniesienie skargi nadzwyczajnej jest dopuszczalne od każdego orzeczenia, wskazanego w art. 89 § 1 u.s.n. bez względu na wartość przedmiotu zaskarżenia. Przyjęcie poglądu przeciwnego skutkowałoby natomiast koniecznością odrzucenia rozpatrywanej skargi nadzwyczajnej.

Sąd Najwyższy zauważa, że w niniejszej sprawie, ze względu na zaskarżenie nakazu zapłaty w całości, wartość przedmiotu zaskarżenia stosownie do art. 368 § 2 k.p.c. w zw. z art. 398²¹ k.p.c. wynosi jedynie 15.995 zł. Jednak po pierwsze, przepis art. 89 § 1 u.s.n. samodzielnie i wyczerpująco wyznacza zakres orzeczeń zaskarżalnych skargą nadzwyczajną, nie odwołując się do wartości

przedmiotu zaskarżenia, a po drugie, brak przekonujących argumentów natury aksjologicznej i celowościowej, które skłaniałyby do przyjęcia, że również w wypadku skargi nadzwyczajnej konieczne jest ograniczenie możliwości zaskarżania orzeczeń w sposób wynikający z art. 398² § 1 k.p.c.

4. Według art. 89 § 1 u.s.n. skarga nadzwyczajna może zostać wniesiona od prawomocnego orzeczenia sądu powszechnego lub sądu wojskowego kończącego postępowanie w sprawie. Oczywiście jest więc, że przedmiotem zaskarżenia może być nakaz zapłaty wydany w postępowaniu nakazowym, który ma skutki prawomocnego wyroku (art. 494 § 2 k.p.c.).

Nakaz zapłaty wydany przez Sąd Rejonowy w W. dnia 27 listopada 2009 r. uprawomocnił się z dniem 26 stycznia 2010 r. (k. 37), a podjęte przez pozwanych próby jego wzruszenia okazały się bezskuteczne. Również na tej płaszczyźnie skarga jest dopuszczalna.

5. Nadto, skarga nadzwyczajna jest dopuszczalna, jeżeli orzeczenie nie może być uchylone lub zmienione w trybie innych nadzwyczajnych środków zaskarżenia (art. 89 § 1 *in fine* u.s.n.).

W ocenie Sądu Najwyższego, nakaz zapłaty z dnia 27 listopada 2009 r., biorąc pod rozwagę podstawę skargi, może być wyeliminowany z obrotu prawnego jedynie w drodze skargi nadzwyczajnej. Sąd Najwyższy nie dostrzega w szczególności możliwości uchylenia tego nakazu w drodze skargi o wznowienie postępowania (art. 401-403 k.p.c.), skargi o stwierdzenie niezgodności z prawem prawomocnego orzeczenia (art. 424¹¹ § 3 k.p.c.), a także wniosku przewidzianego w art. 96 § 1 u.s.n.

6. Co do zasady, skargę nadzwyczajną można wnieść w terminie 5 lat od dnia uprawomocnienia się zaskarżonego orzeczenia, a jeżeli od orzeczenia została wniesiona skarga kasacyjna – w terminie roku od dnia jej rozpoznania (art. 89 § 3 u.s.n.). Jednak zgodnie z art. 115 § 1 u.s.n. w okresie 3 lat od dnia wejścia w życie u.s.n., tj. do dnia 3 kwietnia 2021 r. (zob. art. 136 u.s.n.), skarga nadzwyczajna może być wniesiona od prawomocnych orzeczeń kończących postępowanie w sprawach, które uprawomocniły się po dniu 17 października 1997 r. W takim wypadku przepisu art. 89 § 3 zd. 1 u.s.n. nie stosuje się.

Nakaz zapłaty został wydany przez Sąd Rejonowy w W. w dniu 27 listopada 2009 r. i uprawomocnił się z dniem 26 stycznia 2010 r. Przesądza to o dopuszczalności skargi nadzwyczajnej w świetle art. 115 § 1 u.s.n.

7. Sąd Najwyższy zgodnie z art. 398¹³ § 1 k.p.c. w zw. z art. 95 pkt 1 u.s.n. rozpoznaje skargę nadzwyczajną w granicach zaskarżenia oraz w granicach podstaw; w granicach zaskarżenia bierze z urzędu pod rozwagę nieważność postępowania. Niezależnie więc od zarzutów sformułowanych w skardze nadzwyczajnej Sąd Najwyższy bada, czy w postępowaniu, w którym zapadło zaskarżone orzeczenie doszło do nieważności postępowania.

Nieważność postępowania zachodzi m.in. jeżeli pełnomocnik strony nie był należycie umocowany (art. 379 pkt 2 k.p.c.). W tym kontekście Sąd Najwyższy zwraca uwagę, że pozew, na skutek którego został wydany zaskarżony nakaz zapłaty wniósł pełnomocnik powoda – radca prawny J. Ż.. W pozwie jako pozwani zostali wskazani: K. G., X. G. oraz D. K. (k. 2). Z załączonego do pozwu pełnomocnictwa wynika natomiast, że powodowa spółka upoważniła radcę prawnego J. Ż. do „występowania w jej imieniu we wszystkich instancjach, jak również w postępowaniu egzekucyjnym w sprawie o zapłatę przeciwko K. G. „[...] D.”” (k. 5).

Ustawodawca nie przewidział wymagań formalnych, jakim powinno czynić zadość określenie w treści pełnomocnictwa sprawy, w której pełnomocnik może występować. Może ono polegać na oznaczeniu stron i przedmiotu postępowania, na wskazaniu sygnatury akt, jak też na jakimkolwiek innym oznaczeniu, które pozwala na identyfikację sprawy w jej technicznoprosesowym znaczeniu (zob. uzasadnienie uchwały składu siedmiu sędziów Sądu Najwyższego z dnia 5 czerwca 2008 r., III CZP 142/07). Pełnomocnictwo upoważnia jednak pełnomocnika do występowania jedynie w sprawie, której granice podmiotowe i przedmiotowe są określone w pełnomocnictwie. Dlatego treść pełnomocnictwa determinuje zakres umocowania pełnomocnika. Skoro pełnomocnictwo udzielone radcy prawnemu J. Ż. obejmowało umocowanie jedynie do wniesienia pozwu przeciwko K. G., to nie sposób z treści tego dokumentu wywieść, że upoważniało do wytoczenia powództwa przeciwko pozostałym pozwany.

Przy czym obie strony tego stosunku pełnomocnictwa są profesjonalistami. Mocodawca jest bowiem przedsiębiorcą, a pełnomocnik – radcą prawnym. Brak zatem podstaw do dokonywania takich zabiegów interpretacyjnych treści udzielonego pełnomocnictwa, które mogłyby doprowadzić do ustalenia, że zakres umocowania pełnomocnika powodowej spółki jest szerszy niż wynikałoby to wyłącznie z warstwy językowej dokumentu pełnomocnictwa.

Sąd Najwyższy stwierdził w związku z tym, że pełnomocnik strony powodowej był umocowany do występowania w imieniu swojego mandanta jedynie w sprawie przeciwko K. G.. Pełnomocnictwo nie obejmowało upoważnienia do występowania w sprawie przeciwko pozostałym pozwany, co oznacza, że w tym zakresie pełnomocnik powodowej spółki był nienależycie umocowany w rozumieniu art. 379 pkt 2 k.p.c. Okoliczność ta uszła uwadze zarówno Sądowi Rejonowemu, jak i Sądowi Okręgowemu rozpoznającemu zażalenie pozwanych. Skutkuje to koniecznością przyjęcia, że postępowanie toczące się przed Sądem Rejonowym w W. w sprawie zakończonej zaskarżonym nakazem zapłaty jest dotknięte nieważnością w zakresie, w jakim dotyczy pozwanych X. G. oraz D. S..

Dlatego Sąd Najwyższy na podstawie art. 91 § 1 u.s.n. oraz art. 386 § 2 k.p.c. w zw. z art. 398²¹ k.p.c. w zw. z art. 95 pkt 1 u.s.n. uchylił zaskarżony nakaz zapłaty częściowo, tj. wobec X. G. i D. S. w całości, znosząc postępowanie w części dotyczącej X. G. i D. S. od wniesienia pozwu i przekazał sprawę w tej części, do ponownego rozpoznania Sądowi Rejonowemu w W..

8. Sąd Najwyższy podkreśla przy tym, że przyjęcie, iż postępowanie w sprawie, w której został wydany zaskarżony nakaz zapłaty jest dotknięte nieważnością nie daje podstaw do uznania, że dopuszczalne byłoby wzruszenie tego orzeczenia skargą o wznowienie postępowania, co zgodnie z art. 89 § 1 *in fine* k.p.c. wykluczałoby dopuszczalność wniesienia skargi nadzwyczajnej.

Skarga o wznowienie postępowania oparta na podstawie nieważności postępowania w postaci nienależytej reprezentacji (art. 401 pkt 2 k.p.c.) może być wniesiona w terminie trzymiesięcznym. Termin ten liczy się od dnia, w którym o wyroku dowiedziała się strona, jej organ lub jej przedstawiciel ustawowy (art. 407 § 1 k.p.c.). Termin ten już bez wątplenia upłynął, co oznacza, że skarga o wznowienie postępowania nie mogłaby być skutecznie wniesiona.

9. Skarga nadzwyczajna opiera się wyłącznie na zarzucie naruszenia przez Sąd Rejonowy art. 359 § 2¹ k.c. w zw. z art. 359 § 2² k.c. w brzmieniu obowiązującym od 20 lutego 2006 r. do 31 grudnia 2015 r. Przepis art. 359 § 2¹ k.c. w brzmieniu nadanym ustawą z dnia 7 lipca 2005 r. o zmianie ustawy – Kodeks cywilny oraz o zmianie niektórych innych ustaw (Dz.U. z 2005 r. Nr 157, poz. 1316) stanowił, że maksymalna wysokość odsetek wynikających z czynności prawnej nie może w stosunku rocznym przekraczać czterokrotności wysokości stopy kredytu lombardowego Narodowego Banku Polskiego (odsetki maksymalne). Z kolei art. 359 § 2² k.c. stwierdzał, że w wypadku, gdy wysokość odsetek wynikających z czynności prawnej przekracza wysokość odsetek maksymalnych, należą się odsetki maksymalne.

Przepisy te bez wątpienia wykluczały możliwość zastrzegania odsetek wyższych niż maksymalne w treści czynności prawnej (odsetek kapitałowych). Limitowały więc odsetki, których zarówno podstawa (źródło), jak i wysokość zostały ustalone przez strony. Skarga nadzwyczajna dotyczy natomiast odsetek za opóźnienie, których podstawą (źródłem) jest art. 481 k.c. Zgodnie z art. 481 § 1 k.c. w brzmieniu obowiązującym do dnia 31 grudnia 2015 r. jeżeli dłużnik opóźnia się ze spełnieniem świadczenia pieniężnego, wierzyciel może żądać odsetek za czas opóźnienia, chociażby nie poniósł żadnej szkody i chociażby opóźnienie było następstwem okoliczności, za które dłużnik odpowiedzialności nie ponosi. Jeżeli stopa odsetek za opóźnienie nie była z góry oznaczona, należą się odsetki ustawowe. Jednakże gdy wierzytelność jest oprocentowana według stopy wyższej niż stopa ustawowa, wierzyciel może żądać odsetek za opóźnienie według tej wyższej stopy (art. 481 § 2 k.c.). Do dnia 31 grudnia 2015 r. przepis art. 481 k.c. nie zawierał regulacji dotyczącej maksymalnej wysokości odsetek za opóźnienie. Takie rozwiązanie zostało wprowadzone dopiero od 1 stycznia 2016 r. na mocy ustawy z dnia 9 października 2015 r. o zmianie ustawy o terminach zapłaty w transakcjach handlowych, ustawy – Kodeks cywilny oraz niektórych innych ustaw (Dz.U. z 2015 r., poz. 1830).

Na tle takiego brzmienia art. 359 i 481 k.c. przed dniem 1 stycznia 2016 r. w piśmiennictwie prezentowane są dwa poglądy dotyczące maksymalnej wysokości odsetek za opóźnienie. Pierwszy z nich, odwołujący się do wykładni

literalnej art. 359 § 2¹ k.c. oraz argumentów natury historycznej, wskazuje, że zamieszczone w tym przepisie ograniczenie odnosiło się wyłącznie do tych odsetek, których źródłem jest czynność prawna. Ponieważ obowiązek zapłaty odsetek za opóźnienie, nawet jeśli ich wysokość została określona w treści czynności prawnej, wynika z ustawy (art. 481 k.c.), to art. 359 § 2¹ k.c. nie dotyczy odsetek za opóźnienie. Drugi pogląd, w którym na pierwszy plan wysuwają się argumenty nawiązujące do wykładni celowościowej zakłada, że istnieją tożsame racje dla ograniczenia wysokości odsetek kapitałowych i tych należnych za opóźnienie oraz potrzeba uniemożliwienia łatwego obchodzenia zakazu zastrzegania nadmiernych odsetek.

Sąd Najwyższy w dotychczasowym orzecznictwie opowiedział się za drugim z tych poglądów. W wyroku z dnia 6 kwietnia 2017 r., III CSK 174/16 wskazał, że: „Przed wejściem w życie art. 481 § 2¹, § 2² i § 2³ k.c. umowne określenie odsetek za opóźnienie w spełnieniu świadczenia pieniężnego należało traktować jako zastrzeżenie odsetek „wynikających z czynności prawnej” w rozumieniu art. 359 § 2¹, § 2² i § 2³ k.c., a zatem jako klauzulę, która podlegała tym przepisom (por. postanowienie Sądu Najwyższego z dnia 29 kwietnia 2010 r., IV CSK 370/09). Ustanowienie obok art. 359 § 2¹, § 2² i § 2³ k.c. przepisów art. 481 § 2¹, § 2² i § 2³ k.c. o zasadniczo zbieżnej z nimi treści miało m.in. na celu usunięcie podnoszonych w niektórych wypowiedziach piśmiennictwa wątpliwości co do dopuszczalności stosowania wcześniej art. 359 § 2¹, § 2² i § 2³ k.c. także do umownych odsetek za opóźnienie. Wobec tego ustanowienie art. 481 § 2¹, § 2² i § 2³ k.c. nie daje podstaw do wnioskowania *a contrario*, że wcześniej przepisy art. 359 § 2¹, § 2² i § 2³ k.c. nie mogły być stosowane do umownych odsetek za opóźnienie. Przeciwnie, stanowi potwierdzenie wykładni dopuszczającej stosowanie wcześniej tych przepisów także do umownych odsetek za opóźnienie.” (tak też wyroki Sądu Najwyższego z dnia 28 lutego 2017 r., I CNP 11/16 oraz z dnia 23 marca 2018 r., I CSK 351/17).

Sąd Najwyższy w składzie rozpoznającym skargę nadzwyczajną również przychylił się do stanowiska, że w stanie prawnym obowiązującym przed 1 stycznia 2016 r. niedopuszczalne było zastrzeganie w czynności prawnej odsetek za opóźnienie (art. 481 § 1 k.c.) w wysokości wyższej niż odsetki maksymalne wynikające z art. 359 § 2¹ k.c.

Nie przekonuje w szczególności argument odwołujący się do wykładni literalnej art. 359 § 2¹ k.c., wskazujący, że skoro dotyczy on limitowania odsetek „wynikających z czynności prawnej”, to nie dotyczy to odsetek za opóźnienie, które „wynikają” z ustawy, w tym wypadku z art. 481 k.c. Nie można tracić z pola widzenia, iż ustalenie przez strony wysokości odsetek za opóźnienie oznacza, że zasadniczy element tego stosunku, wyznaczający wysokość zobowiązania dłużnika, ma swoje źródło w czynności prawnej, a więc „wynika” z tej czynności. W takim bowiem wypadku odsetki za opóźnienie mają swoją podstawę (źródło) w art. 481 § 1 k.c., ale ich wysokość wynika z czynności prawnej. Zdaniem Sądu Najwyższego, pozwala to na przyjęcie, że przepis art. 359 § 2¹ k.c. przed dniem 1 stycznia 2016 r. limitował odsetki za opóźnienie, których wysokość strony ustaliły czynnością prawną.

Poza tym, celem wprowadzenia ograniczeń wynikających z art. 359 § 2¹ k.c. była bezspornie ochrona dłużnika przed obciążeniem go nadmiernymi odsetkami. Brak jest jakichkolwiek argumentów, które przemawiałyby za różnicowaniem tej ochrony w zależności od podstawy (źródła) naliczania odsetek. Zmianę art. 481 k.c. obowiązującą od 1 stycznia 2016 r. należy w związku z tym odczytywać – jak uczynił to już Sąd Najwyższy w wyroku z dnia 6 kwietnia 2017 r., III CSK 174/16 – jako zmierzającą do usunięcia podnoszonych zastrzeżeń, co do zakresu obowiązywania art. 359 § 2¹ k.c., a nie istotną zmianę stanu prawnego.

Prowadzi to do wniosku, że również w stanie prawnym obowiązującym przed 1 stycznia 2016 r. niedopuszczalne było zastrzeganie w czynności prawnej odsetek za opóźnienie (art. 481 § 1 k.c.) w wysokości wyższej niż odsetki maksymalne określone w art. 359 § 2¹ k.c.

10. Sąd Najwyższy wyjaśnia przy tym, że przepisy art. 359 i 481 k.c. w brzmieniu obowiązującym przed dniem 1 stycznia 2016 r. mają zastosowanie do określenia wysokości zobowiązania pozwanych. Wynika to z treści art. 56 ustawy z dnia 9 października 2015 r. o zmianie ustawy o terminach zapłaty w transakcjach handlowych, ustawy – Kodeks cywilny oraz niektórych innych ustaw, zgodnie z którym do odsetek należnych za okres kończący się przed dniem wejścia w życie niniejszej ustawy stosuje się przepisy dotychczasowe.

Zatem zakres zobowiązania pozwanych z tytułu odsetek przed dniem 1 stycznia 2016 r. jest kształtowany przez treść art. 359 i 481 k.c. w brzmieniu obowiązującym do tego dnia.

11. Według art. 89 § 1 pkt 2 u.s.n. skarga nadzwyczajna może zostać uwzględniona, jeżeli orzeczenie w sposób rażący narusza prawo przez błędną jego wykładnię lub niewłaściwe zastosowanie. Sąd Najwyższy podkreśla, że naruszenie prawa „rażące” jest czym innym niż naruszenie prawa „oczywiste”, czyli widoczne dla przeciętnego prawnika *prima facie* bez konieczności wnikliwej analizy (por. np. uzasadnienie postanowienia Sądu Najwyższego z dnia 29 marca 2019 r., V CSK 326/18 oraz wyrok Sądu Najwyższego z dnia 8 czerwca 2017 r., SNO 22/17).

Natomiast na tle skargi nadzwyczajnej ocena tego, czy doszło do rażącego naruszenia prawa jest uzależniona od: (1) wagi naruszonej normy, tj. jej pozycji w hierarchii norm prawnych, (2) stopnia (istotności) jej naruszenia, (3) skutków naruszenia dla stron postępowania. Mając na uwadze te trzy czynniki, Sąd Najwyższy uznał, że niezastosowanie w okolicznościach niniejszej sprawy przez Sąd Rejonowy w W. przepisu art. 359 § 2¹ w zw. z art. 359 § 2² k.c. stanowiło rażące naruszenie prawa.

Nie budzi przecież wątpliwości, że pominięcie wskazanych przepisów nie pozwoliło na realizację głównego celu wprowadzenia analizowanej instytucji prawnej maksymalnych odsetek – ochrony dłużnika przed zastrzeżeniem na rzecz wierzyciela odsetek w nadmiernej wysokości. Oczywiste jest też, że niezastosowanie art. 359 § 2¹ w zw. z art. 359 § 2² k.c. doprowadziło do bardzo poważnego uszczerbku w sferze prawnej pozwanych, powodując obciążenie ich zobowiązaniem aktualnie przewyższającym pierwotny dług kilkadziesiąt razy. Wynikająca z zaskarżonego nakazu zapłaty należność obejmująca odsetki, na dzień zamknięcia rozprawy przed Sądem Najwyższym wynosiła już bowiem kwotę 1.108.773,40 zł.

12. W skardze nadzwyczajnej nie zostały sformułowane jakiekolwiek zarzuty dotyczące należności głównej w kwocie 15.995 zł, która została zasądzona od pozwanych. Zgodnie z art. 398¹³ § 1 k.p.c. w zw. z art. 95 pkt 1 u.s.n. Sąd Najwyższy rozpoznaje skargę nadzwyczajną w granicach zaskarżenia oraz w granicach podstaw. Z tego względu spod oceny Sądu Najwyższego uchylają się

m.in. takie zagadnienia jak chociażby dopuszczalność wydania zaskarżonego nakazu zapłaty w postępowaniu nakazowym (art. 485 § 1 k.p.c.), czy poprawność formalna dołączonego do pozwu weksla w świetle przepisów ustawy z dnia 28 kwietnia 1936 r. Prawo wekslowe (jednolity tekst: Dz.U. z 2016 r., poz. 160).

Tym samym nie ma możliwości ingerencji w zaskarżony nakaz zapłaty w części dotyczącej pozwanej K. G. w zakresie wykraczającym poza rozstrzygnięcie o odsetkach i akcesoryjne wobec powództwa orzeczenie o kosztach procesu. Na tej płaszczyźnie zakres zaskarżenia określony w skardze nadzwyczajnej (zaskarżenie nakazu zapłaty w całości) nie przystaje do podstawy skargi, która odnosi się jedynie do części rozstrzygnięcia, a więc zasądzenia od pozwanych nadmiernych odsetek.

Wobec braku zarzutów dotyczących należności głównej, Sąd Najwyższy na podstawie art. 91 § 1 zd. 2 u.s.n. oddalił skargę w części odnoszącej się do K. G. poza rozstrzygnięciem o odsetkach i kosztach procesu.

13. Zgodnie z art. 89 § 1 u.s.n. uwzględnienie skargi nadzwyczajnej jest możliwe, jeżeli to konieczne dla zapewnienia zgodności z zasadą demokratycznego państwa prawnego urzeczywistniającego zasady sprawiedliwości społecznej.

Jedną z zasad wywodzonych z zasady demokratycznego państwa prawnego (art. 2 Konstytucji) jest zasada zaufania obywatela do państwa. Zasada ta wiąże się z bezpieczeństwem prawnym jednostki. Wyraża się ona m.in. w takim stosowaniu prawa, „by nie stawało się ono swoistą pułapką dla obywatela i aby mógł on układać swoje sprawy w zaufaniu, iż nie naraża się na prawne skutki, których nie mógł przewidzieć w momencie podejmowania decyzji i działań oraz w przekonaniu, iż jego działania podejmowane zgodnie z obowiązującym prawem będą także w przyszłości uznawane przez porządek prawny” (wyrok Trybunału Konstytucyjnego z dnia 7 lutego 2001 r., K 27/00). Bezpieczeństwo prawne jednostki związane z pewnością prawa umożliwia przewidywalność działań organów państwa oraz prognozowanie działań własnych (wyrok Trybunału Konstytucyjnego z dnia 14 czerwca 2000 r., P 3/00). Zatem jedną ze składowych zasady demokratycznego państwa prawnego jest zasada zaufania obywatela do państwa, wyrażająca się również w możliwości oczekiwania przez obywatela, aby organy państwa prawidłowo

stosowały obowiązujące przepisy prawa, skoro zgodnie z art. 7 Konstytucji organy władzy publicznej działają na podstawie i w granicach prawa.

Sąd Rejonowy w W. wydając zaskarżony nakaz zapłaty, nie zastosował przepisów art. 359 § 2¹ i 2² k.c., naruszając w ten sposób zasadę zaufania obywatela do państwa, godząc w bezpieczeństwo prawne pozwanych. Z tej przyczyny uchylenie tego orzeczenia – w zakresie, w jakim skarga nadzwyczajna okazała się zasadna – jest konieczne dla zapewnienia zgodności z zasadą demokratycznego państwa prawnego urzeczywistniającego zasady sprawiedliwości społecznej.

14. Jednocześnie, zdaniem Sądu Najwyższego, na przeszkodzie uwzględnieniu skargi nadzwyczajnej nie stoi treść art. 115 § 2 u.s.n. Zgodnie z tym przepisem, jeżeli zachodzą przesłanki wskazane w art. 89 § 1 u.s.n., a zaskarżone orzeczenie wywołało nieodwracalne skutki prawne, w szczególności jeżeli od dnia uprawomocnienia się zaskarżonego orzeczenia upłynęło 5 lat, a także jeżeli uchylenie orzeczenia naruszyłoby międzynarodowe zobowiązania Rzeczypospolitej Polskiej, Sąd Najwyższy ogranicza się do stwierdzenia wydania zaskarżonego orzeczenia z naruszeniem prawa oraz wskazania okoliczności, z powodu których wydał takie rozstrzygnięcie, chyba że zasady lub wolności i prawa człowieka i obywatela określone w Konstytucji przemawiają za wydaniem rozstrzygnięcia, o którym mowa w art. 91 § 1 u.s.n.

Co prawda od wydania zaskarżonego nakazu upłynęło już ponad 5 lat, co w świetle art. 115 § 2 u.s.n. stanowi samodzielną podstawę uniemożliwiającą jego uchylenie (jest to szczególna postać stanu nieodwracalnych skutków prawnych), to – według Sądu Najwyższego – prawa człowieka i obywatela określone w Konstytucji przemawiają za wydaniem orzeczenia, o jakim mowa w art. 91 § 1 u.s.n.

Oczywiste jest, że dalsze obowiązywanie zaskarżonego nakazu zapłaty skutkowałoby utrzymaniem istnienia długu pozwanych w rozmiarze dotkliwie ingerującym w ich prawa majątkowe, a w szczególności w chronione przez art. 21 i 64 Konstytucji prawo własności. Pozwani w celu zaspokojenia wierzyciela musieliby bowiem zostać pozbawieni znaczącej części swoich majątków. W ocenie Sądu Najwyższego, za uwzględnieniem skargi nadzwyczajnej, mimo upływu okresu,

o którym mowa w art. 115 § 2 u.s.n. przemawia więc zagwarantowane na poziomie konstytucyjnym prawo własności pozwanych.

15. Z tych względów Sąd Najwyższy na podstawie art. 91 § 1 u.s.n. oraz art. 386 § 2 k.p.c. w zw. z art. 398²¹ k.p.c. w zw. z art. 95 pkt 1 u.s.n. uchylił zaskarżony nakaz zapłaty częściowo, tj. wobec K. G. w zakresie odsetek oraz kosztów procesu, a wobec X. G. i D. S. w całości, znosząc postępowanie w części dotyczącej X. G. i D. S. od wniesienia pozwu i przekazał sprawę w części, w jakiej nakaz zapłaty został uchylony do ponownego rozpoznania Sądowi Rejonowemu w W., a nadto zgodnie z art. 91 § 1 zd. 2 u.s.n. oddalił skargę nadzwyczajną w pozostałej części.

Jednocześnie na podstawie art. 398¹⁸ k.p.c. w zw. z art. 95 pkt 1 u.s.n. Sąd Najwyższy zniósł wzajemnie między stronami koszty postępowania wywołanego wniesieniem skargi nadzwyczajnej.